jelmatoimikunnan valitsemat normaalisti USA-johtoiset panelit kun pitävät sosialismin vastaisia provokaatioita usein tärkeämpinä kuin matemaattisia perusteita. Neuvostoliiton matemaatikkojen edustajat ovatkin IMU:ssa tehneet esityksen valintamenettelyn demokratisoimiseksi. Tämä onkin ICM:n tulevaisuuden kohtalonkysymys. Jollei Neuvostoliiton matemaattisen tutkimuksen saavutuksilla ole mahdollisuutta tulla esiin kongressin ohjelmassa niiden merkittävyyden edellyttämällä painolla, niin tuskin perinteikkään kongressin näivettymistä voidaan estää.

Jukka Mäkinen

JYRÄNKI VASTAAN TASAVALLAN PRESIDENTTI

ANTERO JYRÄNKI: Presidentti. Tutkimus valtionpäämiehen asemasta Suomessa v. 1919—1976. Vammala 1978.

On tuskin aihetta kovin laveasti todistella Jyrängin presidenttitutkimuksen kiinnostavuutta muillekin kuin juristeille. Näinä kansallisen itsetutkistelun ja itsesensuuria uhmaavan Kekkos-keskustelun päivinä mielenkiinnottoman kirjan kirjoittaminen tasavallan presidentin asemasta ei onnistuisi kuin ehkä kaikkein toivottomimmin pykäläviidakkoonsa eksyneille juristeille. Ja tähän joukkoon Jyränki ei kuulu; tästä antavat näyttöä jo hänen aiemmat tutkimuksensa. Jyrängille ei tehtäne vääryyttä, jos hänet suomalaisen valtioikeustieteen kirjoissa sijoitetaan Paavo Kastarin alullepanemaan, lakikirjasta kohti tosiasiallista valtioelämää irrottautumaan pyrkivään suuntaukseen, tarkemmin sanottuna sen vasempaan sivustaan.

Kastarilaiseen perinteeseen sisältyy myös pyrkimys käsitteellisteoreettisten pohdiskelujen välttämiseen. Tämä pyrkimys on ymmärrettävissä reaktioksi saksalaisperäisen valtio-oikeudellisen positivismin itseriittoisen pitämisen maailmansa eristäytyneelle "juridisen logiikan" menetelmälle. Siihen liittyy kuitenkin myös omat vaaransa: yhteiskunnan eri osa-alueiden keskinäissuhteiden (teoreettisen) jäsennyksen puuttuessa tutkimus saattaa latistua pintailmiöiden empiristiseksi rekisteröimiseksi ja yhteiskunnallisten lainalaisuuksien vaikutusten sivuuttaminen voi johtaa valtion elinten ja muiden poliittisen järjestelmän subjektien käyttäytymisen voluntaristisiin tulkintoihin.

Edellä sanottua ei tule ymmärtää Jyränkiin kohdistuvaksi kritiikiksi. Jyränki toki näkee esimerkiksi presidentin käyttäytymisen taustalla muutakin kuin subjektiivisia valtapyrkimyksiä. Jyrängilläkin on kuitenkin havaittavissa taipumus teoreettisten tarkastelujen minimoimiseen, suoraan asiaan käymiseen. Presidentti-tutkimuksen lähtökohtia esittelevä johdanto-osa onkin varsin suppea ja monia kysymyksiä avoimeksi jättävä.

Jyrängin mukaan tasavallan presidentillä on 1970-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa viisi tärkeää roolia: presidentti on yhtaikaa valtion symboli, valtiollisen vallan käyttäjä, sovittelija, poliittinen päätöksentekijä ja yhteiskunnallinen vaikuttaja. Näinkin presidentin asemaa on ehkä mahdollista eritellä, joskin voidaan kysyä, miten esimerkiksi valtiollisen vallan käyttäjän ja poliittisen päätöksentekijän roolit eroavat toisistaan. Luettelosta jää kuitenkin kaipaamaan olennaisinta ja perustavaa, Jyrängillä toisistaan irallisiksi jääviä "rooleja" yhdistävää presidentin asemaa määrittävää tekijää. Tätä tekijää voi tietysti pitää itsestäänselvyytenä, mutta itsestäänselvyyksienkin julkilausuminen on joskus paikallaan. Siis: Suomen tasavallan presidentti on osa tietyn historiallisesti ja konkreettisesti määrittyneen kapitalistisen yhteiskunnan valtiokoneistoa. Presidentti-instituutiota ei käy tarkasteleminen muutoin kuin yhteydessä koko valtiokoneistoon ja sen asemaa määrääviin yleisiin ja erityisin tekijöihin.

Vaatimus presidentin tarkastelemisesta osana (kapitalistista) valtiokoneistoa ei tietenkään merkitse sen mahdollisuuden apriorista kieltämistä, että myös eri valtion elinten välille voi syntyä poliittisesti ja yhteiskunnallisesti merkityksellisiä ristiriitoja, ja että yhteiskunnan luokkaristiriidat voivat tunkeutua myös valtiokoneiston sisälle. Valtiokoneisto ei ole mikään monoliittinen kokonaisuus. Vaikka kieltäisimmekin valtion elinten käyttävän omaperäistä, niistä itsestään lähtevää valtaa, on mahdollista, että eri yhteiskuntaluokkien ja muiden sosiaalisten ryhmien vaikutusmahdollisuudet valtiokoneiston eri osiin vaihtelevat. Nimenomaan näiden vaikutusmahdollisuuksien

vaihtelussa on kenties viimekätinen selitys valtio-orgaanien keskinäissuhteissa kapitalistisissa maissa joskus havaittaviin kärkeviinkin ristiriitoihin. Todella merkityksellisiksi tällaiset ristiriidat kohoavat kuitenkin vasta erityisen vakavissa yhteiskunnallisissa kriisitilanteissa. Esimerkistä käyköön vaikkapa Allenden Chile, jossa luokkavoimien yhteenoton kiivaus ilmeni niin hallituksen ja parlamentin, hallituksen ja oikeuslaitoksen kuin lopulta myös hallituksen ja armeijan välisissä suhteissa.

Suomen osalta emme voi puhua tämänkaltaisista yhteiskunnallisista kriisitilanteista ylimpien valtioelintemme keskinäissuhteet määrittelevän hallitusmuodon voimassaoloaikana. Myöskään esimerkiksi presidentin ja eduskunnan keskinäissuhteissa ei ole ilmennyt kärkeviä ristiriitoja. Valtiokoneiston toimintaa on hallitusmuodon voimassaoloaikana leimannut pikemminkin verraten suuri homogeenisuus kuin luokkataistelun kiivautta heijastava eripuraisuus.

Tämä tosiasia saattaa kyseenalaiseksi erään Jyrängin keskeisen lähtökohdan oikeutuksen. Jyrängin mukaan "tutkimuksen johtavana ajatuksena on eduskunnan ja tasavallan presidentin asema vastakkaisina valtapooleina". Hallitusmuotoa valmisteltaessa nimenomaan tämä näkökanta määräsi paljossa porvarillisten valtiosääntöasiantuntijoiden ja puolueiden kannanmuodostusta, kuten Jyränki vakuuttavasti osoittaakin: "Eduskunnan valtaa kohtaan tunnettu epäluulo heijasti itse asiassa yhteiskunnallisen muutoksen pelkoa. Pelättiin, että yleisen ja yhtäläisen vaalioikeuden mukaan valitussa eduskunnassa vasemmisto saisi enemmistön — kuten vuonna 1916 oli käynytkin — ja ryhtyisi muuttamaan yhteiskuntaa tavoitteittensa mukaisesti. . . . Tällaista kehitystä vastaan haettiin turvaa valtionpäämiehestä." Poliittisen oikeiston hallitusmuodon säätämisen aikoihin tuntema ja luokkasotaa edeltäneiden vuosien valtiollisten tapahtumien perustelema pelko ei ole kuitenkaan realisoitunut: eduskuntaan ei ole syntynyt sellaista enemmistöä, joka olisi pyrkinyt parlamentaarista tietä vallankumouksellisiin uudistuksiin ja jota vastaan olisi ollut pakko turvautua tasavallan presidentin laajoihin valtaoikeuksiin. Jyränki toteaa tutkimuksessaan itsekin niiden tapausten harvinaisuuden, joissa presidentin ja eduskunnan enemmistön välisen ristiriidan mahdollisuus olisi realisoitunut; eduskunta on ollut varsin passiivinen reaktioissaan presidentin itsenäiseen toimivaltuuksiensa käyttöön.

Jyrängin teoksensa johdantoluvussa esittämä "johtava ajatus" tasavallan presidentistä ja eduskunnasta vastakkaisina valtapooleina on ehkä pelastettavissa ymmärtämällä se hypoteesiksi, jota varsinaiset tutkimustulokset eivät kuitenkaan verifioi. Jyränki näyttää kuitenkin ottavan tämän verifioitumattoman hypoteesinsa lähtökohdakseen myös tulevaisuuteen suuntautuville valtiosääntöpoliittisille kehitelmilleen. Nämä kehitelmät eivät sinänsä ole uusia: Jyränki on esitellyt ajatuksiaan eri yhteyksissä jo aiemminkin. Uutta on se, että nyt näiden ajatusten pohjaksi on esitetty todella mittava tutkimustyö tasavallan presidentin valtiosääntöisestä ja tosiasiallisesta asemasta nykyisen hallitusmuotomme voimassaoloaikana. En liene väärässä, jos tulkitsen Jyrängin pyrkineen toteuttamaan v. 1975 esittämäänsä ohjelmalausetta: "marxilaista oikeustiedettä on kehitettävä niin, että se vastaa kapitalistisessa yhteiskunnassa käytävän luokkataistelun vaatimuksia". Jyrängin eräänä pyrkimyksenä lieneekin ollut valtiosääntöpoliittisten tunnusten perusteleminen konkreettisilla tutkimustuloksilla.

Teoksensa valtiosääntöpoliittisessa osassa Jyränki kuitenkin tuntuu sivuuttavan keskeiset tutkimustuloksensa — joista yksi kiistatta lienee juuri presidentin ja eduskunnan ristiriitatilanteiden harvinaisuus — ja palaavan hallitusmuodon säätämisajankohdan asetelmaan: eduskunnan valta vastaan presidentin valta. Jyrängin mukaan valtiosääntökomiteassa omaksutuissa vasemmiston kannanotoissa pidettiin silmällä "sellaista tulevaisuuden tilannetta, jossa eduskunnassa olisi taloudellis-yhteiskunnallisen järjestelmän perusteiden muuttamista kannattava enemmistö ja jossa poliittisesti tietoinen valitsijoiden enemmistö olisi samalla kannalla". Edelleen hän toteaa, että mm. ehdotukset tasavallan presidentin itsenäisen aseman poistamisesta "olivat myös kannanotto taloudellis-yhteiskunnallisen järjestelmän rauhanomaisen muutoksen puolesta".

Tällaisina perustelut eduskunnan aseman lujittamiselle ja tasavallan presidentin itsenäisten valtaoikeuksien poistamiselle ovat kovin abstrakteja tämän päivän poliittista tilannetta ajatellen ja tuskin riittävät osoittamaan ylimpien valtioelinten toimivaltasuhteita koskevan valtiosääntöuudistuksen paikkaa demokraattisten voimien strategiassa. Jyrängin kaavailema hypoteettinen tulevaisuuden tilanne, jossa "eduskunnassa olisi taloudellis-yhteiskunnallisen järjestelmän perusteiden muuttamista kannattava enemmistö ja jossa poliittisesti tietoinen valitsijoiden enemmistö olisi samalla kannalla", tuskin tämän päivän Suomessa kykenee nostamaan valtiosääntöuudistusta todella keskeiseksi poliittiseksi tunnukseksi. Ajankohtaisten poliittisten tunnusten on perustuttava nykytilanteen ja siihen johtaneiden tekijöiden konkreettiin analyysiin.

Valtiosääntöuudistuksen kriittinen vasemmistolainen arvioija on vaarassa joutua helposti leimatuksi eduskunnan valta-aseman vastustajaksi tai jopa väkivaltaisen kumouksen kannattajaksi. Valtiosääntöuudistuksesta vasemmiston sisällä käydyt kiistat eivät kuitenkaan ole ilmentäneet niinkään erimielisyyttä tarpeellisuudesta lujit-

taa eduskunnan asemaa kuin näkemyseroja eduskunnan vallan kaventumisen syistä sekä keinoista porvarillisen demokratian kehityksen suunnan kääntämiseksi ja valtiosääntöuudistuksen asemasta näiden keinojen joukossa. Vaatimus eduskunnan johtavasta asemasta porvarillisessa demokratiassa on perusteltu: juuri eduskunta tarjoaa yleensä parhaat mahdollisuudet demokraattisten voimien vaikutukselle ja nimenomaan eduskuntatyöhön on — mm. asioiden käsittelyn julkisuuden vuoksi — mahdollista kytkeä myös ulkoparlamentaarinen painostus. Mutta onko tasavallan presidentin itsenäinen toimivaltuuksiensa käyttö keskeinen selitys eduskunnan aseman kaventumiselle, ja onko näiden toimivaltuuksien poistaminen siten keskeinen keino eduskunnan aseman lujittamiseksi?

Tarkastelkaamme, miten Jyränki itse selittää presidentin aseman lujittumisen vuodesta 1968 lähtien. Häneen mukaansa tämä ilmiö näyttää olevan ristiriidassa sen kanssa, että hallitusten koostumuksesta päätellen eduskuntaryhmien yhteistoimintakyky näyttää tehostuneen. Hän lähteekin etsimään syitä toteamalleen ilmiölle valtiokoneiston ulkopuolelta. Keskeisenä presidentin vallan kasvun selittäjänä hän pitää valtion roolin muuttamista. Lainaan Jyrängin analyysin olennaisen kohdan:

"Valtiota tarvitaan sääntelemään niitä markkinatalousjärjestelmän toimintahäiriöitä, jotka aiheutuvat tosiasiallisen monopoli- ja oligopoliaseman saavuttaneiden kansallisten ja ylikansallisten suuryritysten toiminnasta ja jotka 1970-luvun puolivälissä kärjistyvät kansainväliseksi talouslamaksi. Häiriöitä aiheuttaa myös pohjoisamerikkalaisen ja länsieurooppalaisen pääoman kilpailusta johtuva paine Länsi-Euroopan taloudelliseen yhdentymiseen. Yhdentymisprosessi, johon osallistuminen Suomessakin selitetään maan talouselämälle välttämättömäksi, aiheuttaa tuotannon supistuksia, kaataa yrityksiä ja lisää työttömyyttä. Suomen talousjärjestelmä siirtyy 1960-luvulla uuteen vaiheeseen, jossa tarvitaan aiempaa huomattavasti kiinteämpää yhteistyötä toisaalta teollisuuden, kaupan ja luottolaitosten ja toisaalta julkisen vallan elinten kesken. Talouselämän häiriöiden sääntely ei ole enää mahdollista yksityisen sektorin omin toimin. Valtion on puututtava asiaan, ja valtionelimistä joutuvat liikekannalle, paitsi valtioneuvosto ja varsinainen virkakoneisto, myös tasavallan presidentti, samalla kun paine lisääntyy vallan eneneväksi siirtämiseksi pois eduskunnalta. Presidenttiä tarvitaan koossapitävänä tekijänä, taloudellisyhteiskunnallisen kriisin selvittäjänä siinä, missä eduskunta, puolueet, ministeristö ja virkakoneisto osoittavat tähän tehtävään kykenemättömyytensä."

Tärkeimmiksi tekijöiksi Jyränki siis näkee monopolikapitalismin toimintahäiriöt ja niihin kytkeytyvät Länsi-Euroopan taloudellisen integraation mukanaan tuomat häiriövaikutukset, jotka ovat voimistaneet valtiollisten sääntelyiden tarvetta ja muun ohessa pakottaneet myös tasavallan presidentin "liikekannalle". Jyrängin analyysi on pääpiirteissään oikea, mutta se jää kuitenkin eräissä suhteissa liian abstraktiksi. Niin eduskunnan kuin tasavallan presidentinkin asemassa tapahtuneiden muutosten selittämiseksi analyysia on jatkettava ja syvennettävä: on eriteltävä suomalaisen monopolipääoman omaksumaa strategiaa arvonlisäysongelmiensa ratkaisemiseksi ja tämän strategian ainakin osittaisen onnistumisen mukanaan tuomia muutoksia poliittisen järjestelmämme rakenteeseen. Ratkaisevin puute Jyrängin analyysissa on tulopolitiikan keskeisen aseman sivuuttaminen, tulopoliittisen hallitsemistavan aiheuttamien poliittisen järjestelmän rakennemuutosten erittelemättä jättäminen.

Jyränki on aiemmin moittinut eräitä vasemmistolaisia valtiosääntöuudistuksen arvioijia siitä, että nämä eivät ole riittävästi tarkastelleet tasavallan presidentin osuutta tulopolitiikan toteuttamisessa. Sama moite on nyt kohdistetavissa Jyrängille itseensä. Tulopoliittista hallitsemistapaa analysoimalla olisivat saaneet selityksensä esimerkiksi tasavallan presidentin aiempaa aktiivisempi rooli hallitusten muodostamisessa ja nimenomaan laajapohjaisten ministeristöjen aikaansaamisessa, samoin kuin hänen entistä toistuvammat esiintymisensä "kansallisen edun" tai "yhteisedun" puolustajana. Samoin olisi käynyt ymmärrettäväksi Jyrängillä selittämättä jäävä "paine vallan eneneväksi siirtämiseksi eduskunnalta". Tässä ilmiössä ei ole kysymys vain eikä edes ensisijaisesti tasavallan presidentin aseman lujittumisen kääntöpuolesta. Olennaista on koko politiikan tekemisen luonteen muuttuminen tulopolitiikan kaudella, painopisteen siirtyminen sopimusten tekemiseen ja lainsäädäntöaktien muuttuminen eduskunnan itsenäisestä päätöksenteosta eduskunnan ulkopuolella solmittujen sopimusten ehtojen täyttämiseksi.

Hahmotellun kaltainen analyysi on välttämätön valtiosääntöuudistuksen paikan määrittelemiseksi. Eduskunnan aseman lujittamisen kannalta ensisijaista ei kuitenkaan ole joidenkin valtiosäännön pykälien muuttaminen, vaikka tämänkaltaisellakin reformilla — esimerkiksi juuri presidentin itsenäisten valtaoikeuksien supistamisella — on varmasti oma merkityksensä. Jos on niin, että tasavallan presidentin valta-asemaa ylläpitää ja eduskunnan merkitystä kaventaa nykyhetken Suomessa ennen muuta tulopoliittinen hallitsemistapa, poliittisen järjestelmämme demokratisointipyrkimysten on otettava pääkohteekseen juuri se ja sen takana olevat monopolipääoman taloudelliset, uusintamisongelmiensa ratkaisemiseen länsisuuntauksen avulla tähtäävät tavoitteet.

Valtiosääntöuudistuksen merkityksen arvioinnissa Jyrängillä esiintyvät ongelmat palautuvat nähdäkseni osaksi myös puutteisiin valtiosääntönormien aseman ja ylipäätänsäkin koko valtiomuotoproblematiikan (teoreettisessa) jäsentämisessä. Jyrängin mukaan "lukijalle ei tarvinne korostaa, että valtiosäännön kirjaimen orgaanikäyttäytymiselle asettamat rajat eivät normaalioloissakaan ole ylittämättömiä ja että kirjoitettu valtiosääntö ei ole ainoa orgaanien toimintaan vaikuttava ja sitä rajoittava tekijä". Jyränki "otaksuu lukijalle tunnetuksi" myös seuraavat näkökohdat: "Oikeasuhtaisen kuvan antaminen presidentti-instituutiosta edellyttäisi itse asiassa johdannoksi kuvan hahmottelemista koko yhteiskunnallisesta vallankäytöstä. Tällöin havaittaisiin, että vallitsevasta taloudellis-yhteiskunnallisesta järjestelmästä suoraan johtuu eräitä valtion orgaanien toiminnalle merkityksellisiä seikkoja. Valtion orgaanien valta ei välittömästi ulotu tuotanto- ja luotonantotoiminnan yksityiseen sektoriin. Talousjärjestelmän rakenteella on taipumus ohjata valtionorgaanien ratkaisuja järjestelmää säilyttävään suuntaan."

Saattaa tietysti olla, että mainitut, Jyrängin kovin abstraktein vedoin hahmottelemat seikat ovat lukijoille jo ennalta tunnettuja. Silti ei voi välttyä vaikutelmalta, että esitettyä hieman laajemmat teoreettis-luonteiset esityöt näiden kysymysten parissa olisivat jäntevöittäneet tukimusta ja ennen muuta auttaneet oikeasuhtaisten valtiosääntöpoliittisten johtopäätösten tekemistä tutkimustuloksista. Esimerkiksi marxilaisessa kirjallisuudessa valtiomuodon käsitteestä ja sen eri ainesosista esitettyjen näkökohtien kehittely ja soveltaminen olisi saattanut helpottaa valtiosääntönormien ja tähän liittyen valtiosääntöuudistuksen merkityksen paikantamisessa. Myöskään sen seikan tarkempi selvittäminen, minkälaisten välittävien mekanismien kautta "vallitsevasta taloudellis-yhteiskunnallisesta järjestelmästä johtuvat valtionorgaanien toiminnalle merkitykselliset seikat" vaikuttavat valtiokoneiston ja sen eri osien käyttäytymiseen, ei varmaankaan olisi tuottanut ainakaan haittaa tasavallan presidentin aseman erittelylle.

Jyrängin tutkimus synnyttää myös eräitä mielenkiintoisia kysymyksiä oikeustieteen tehtävistä ja asemasta erityisesti valtiota tutkivien tieteenalojen tehtävänjaossa. Jyrängin teos on tarkoitettu oikeustieteelliseksi tutkimukseksi. Tämän mukaisesti hän ilmoittaa sen lähtökohtana olevan asianomaiset valtiosääntönormit. Tätä lähtökohtaa vastaan tuskin on huomauttamista: jollekin yhteiskuntailmiölle antaa juridisen leiman nimenomaan sen asema oikeudellisen sääntelyn kohteena. Silti lähtökohta kaipaa tarkennusta. Vastattavaksi asettuu eräs oikeustieteen "iäisyyskysymyksistä": missä määrin judirisen tutkimuksen on pitäydyttävä lähtökohdassaan, positiivisoikeudellisissa normeissa, ja missä määrin sen on tarkasteltava oikeudellisen sääntelyn prosessia kokonaisuudessaan, yhtäältä palattava normeista taaksepäin niiden asettamiseen ja sisältöön johtaneisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin ja toisaalta edettävä ohi normien niiden realisoitumiseen (tai realisoitumatta jäämiseen) tosiasiallisissa yhteiskuntasuhteissa sekä niiden konkreettiseen realisoitumistapaan vaikuttaneisiin seikkoihin? Valtiosääntöoikeudessa nämä kysymykvaltiosääntönormeille — kuten Jyrankikin vuoden 1919 hallitusmuotomme osalta huomauttaa — yleensä ominaista monille tulkintavaihtoehdoille mahdollisuudet suova väljyys.

Marxilaista käsitystä oikeudellisesta sääntelystä voinee pääpiirteissään luonnehtia seuraavasti. Oikeusnormit ovat omalaatuisen oikeudellisen heijastusprosessin tuloksia ja niiden tehtävänä on vaikuttaa takaisin heijastuksen kohteena olleisiin yhteiskuntasuhteisiin, joko niitä säilyttävästi tai niitä joissakin suhteissa muuntavasti. Heijastusprosessin välittömänä subjektina on tietty valtio-orgaani ja sen lopputulokseen vaikuttavat paitsi heijastuksen kohteena olevat yhteiskuntasuhteet myös ne konkreettiset olosuhteet, joissa prosessi tapahtuu, ennen muuta kulloinenkin poliittinen tilanne. Oikeudellisen sääntelyn prosessi päättyy — luonnollisesti edellyttäen että normit ovat tehokkaita — normien realisoitumiseen yhteiskuntasuhteiden konkreettisten subjektien käyttäytymisessä, mihin puolestaan oikeusnormien ohella vaikuttavat lukuisat muutkin yhteiskunnalliset tekijät.

Jyränki ei — teoreettisten pohdiskelujen välttämispyrkimykselleen uskollisen — anna teoksensa johdantoluvussa yllä esitettyyn oikeustieteen "iäisyyskysymykseen" selvää vastausta. Vastaus on luettavissa pikemminkin tutkimuksen toteuttamisen ja tutkimustulosten esittämisen tavasta. Vastaus lienee tulkittavissa seuraavasti: valtiosääntöoikeuden on tutkittava positiivisoikeudellisten valtiosääntönormien ohella myös niiden syntyperustaa sekä niiden realisoimistapaa ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Jyränki näet tarkastelee aluksi "suomalaisen presidialismin historiallisia juuria" eli tasavallan presidentin valtiosääntöisen aseman määrittävien normien poliittista ja ideologista taustaa, siirtyy tämän jälkeen näiden normien sekä niiden tulkinnan ja soveltamisen systemaattiseen erittelyyn ja esittää lopuksi teoksensa viimeisessä luvussa käsityksensä tasavallan presidentin tosiasiallisen aseman muotoutumiseen johtaneista tekijöistä. Toisenkinlainen rakenne olisi ollut ajateltavissa (tekijä oli sitä myös tiettävästi harkinnut), joskin ehkä käytännössä vaikeasti toteutettavissa. Tarkoitan tosiasiallisen orgaanikäytännön ja siihen vaikuttaneiden yhteiskunnallisten tekijöiden nivomista yhteen sen sijaan, että jäl-

kimmäiset näkökohdat nykyiseen tapaan esitetään kokoavasti ja orgaanikäytännön tarkastelusta irroitettuna. Tämä olisi kuitenkin ilmeisesti edellyttänyt omaksutusta presidentin toimivaltuuksien systemaattisesta käsittelystä luopumista ja siirtymistä kronologiseen jäsennykseen. Tärkeintä kuitenkin on, että Jyränki todellakin uskaltautuu murtautumaan positiivisoikeudellisten normien kehästä, analysoimaan niin tutkittavanaan olevien valtiosääntönormien muotoutumista kuin niiden realisoitumistakin.

Jyrängin tutkimuksen yhteydessä ajankohtaistuu myös jälleen kerran kysymys tutkijan omien normeja koskevien tulkintasuositusten oikeutuksesta. Tulkintasuositusten oikeutus, niiden "tieteellisyys", on toisinaan pyritty kieltämään sillä, että ne perustuvat arvoihin ja että tutkimuksen on positivistisen tieteenfilosofian mukaisesti pitäydyttävä todennettavissa olevissa tosiasiaväittämissä; juridisen tutkimuksen olisi siksi "voimassa olevan oikeuden kantaa" selvittäessään rajoituttava kuvaamaan vallitsevaa orgaanikäytäntöä ja tekemään tämän pohjalta ennusteita käytännön tulevasta suunnasta. Jyränki ei puolla tällaista käsitystä tulkintasuositusten asemasta, vaikka hän eräissä yhteyksissä katsookin joutuvansa laskemaan aseensa yhtenäisen ja vakiintuneen orgaanikäytännön edessä.

Jo teoksensa johdantoluvussa hän kirjoittaa: "Kun valtiosääntönormien tulkinnssa tähän asti on pääpainoisesti suosittu presidentin asemaa vahvistavia tulkintavaihtoehtoja, esitetään tässä tutkimuksessa — siellä, missä perustuslain sanonta sen sallii — ja perustellaan myös eduskunnan asemaa vahvistavia tulkintavaihtoehtoja." Tällaisia tulkintasuosituksia hän esittääkin mm. käsitellessään seuraavia seikkoja: tasavallan presidentin oikeutta erottaa valtioneuvosto tai sen jäsen ilman erottamista edeltävää eduskunnan ilmaisemaa epäluottamusta; käsitystä, jonka mukaan ennenaikaisten vaalien määrääminen sinänsä syrjäyttäisi eduskunnan valtioneuvostolle nimenomaisesti ilmaiseman epäluottamuksen' ajankohtaa, jolloin hallitusmuodon edellyttämä eduskunnan hyväksyminen määrätyille valtiosopimuksille on hankittava; sekä kantaa, jonka mukaan tasavallan presidentti olisi velvollinen jättämään tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä hyväksytyn lakiehdotuksen vahvistamatta katsoessaan sen edellyttävän perustuslainsäätämisjärjestystä ja jonka mukaan eduskunnalla ei puolestaan olisi oikeutta vaalien jälkeen hyväksyä tällä perusteella vahvistamatta jätettyä lakiehdotusta.

Jyrängin tulkintasuosituksiin nähden omaksumaan kantaan on syytä yhtyä. Edistyksellisten oikeustieteen harjoittajien eräänä tehtävänä on demokraattisten tulkintavaihtoehtojen esittäminen ja perusteleminen. On vain muistettava, että näiden tulkintavaihtoehtojen toteutuminen ei ole ainoastaan juridinen vaan myös — ja valtiosääntöoikeudesta puhuttaessa yleensä ensisijaisestikin — poliittinen kysymys. Myös Jyränki näyttää olevan tästä selvillä kirjoittaessaan, että tiettyjen taustakijöiden "pysyessä muuttumattomina ei ole perusteltua odottaa ainakaan äkillisesti sellaista valtionorgaanien käyttäytymisen muutosta, joka esimerkiksi heikentäisi ratkaisevasti tasavallan presidentin asemaa eduskunnan ja valtioneuvoston eduksi".

Arvioinnin pitäytyminen edellä käsitellyn kaltaisissa metodisissa, teoreettisissa ja valtiosääntöpoliittisissa kysymyksissä ei tee täyttä oikeutta Jyrängin tutkimukselle. Tutkimuksen, määrällinen painopiste näet sijoittuu voimassa olevien tasavallan presidentin asemaa koskevien valtiosääntönormien, niiden tulkinnan ja niihin nojatun orgaanikäytännön tarkasteluun. Ja näiltä osin tutkimus on eittämättömän huolellista ja vakuuttavaa työtä: analysoimalla oikeuskirjallisuudessa esitettyjä käsityksiä sekä tosiasiallista orgaanikäytäntöä — erityisesti suuntaa-antavia "käännekohtatapauksia" — Jyränki osoittaa, miten sanonnaltaan väljiä valtiosääntönormeja on järjestelmällisesti tulkittu tasavallan presidentin itsenäistä vallankäyttöä puoltavalla tavalla ja miten niin eduskunta kuin valtioneuvostokin ovat yleensä kokeneet tällaisen vallankäytön legitiimiksi, ts. jättäneet käyttämättä valtiosäännön sanamuodon puitteissa niille mahdollisia reagointikeinoja. Myös "suomalaisen presidialismin historialliset juuret" on esitetty onnistuneesti. Valtiosääntöpoliittisten rintamalinjojen muotoutuminen suurlakkovuodesta lähtien, näiden rintamalinjojen kiinnittyminen yhteiskunnan luokkaristiriitoihin, sekä konkreettisiin valtiosääntökannanottoihin vaikuttaneet ulkoisten ja sisäisten olosuhteiden muutokset ovat kuvattu selkeästi ja jäsentyneesti. Aatehistorialliset linjanvedot vaikuttavat tosin joissakin kohdin turhan huimapäisiltä: esimerkiksi porvarilliseksi liberaaliksi yleensä luonnehditun K. J. Ståhlbergin kytkeminen hegeliläiseen ajatusperinteeseen ei tunnu täysin vakuuttavalta.

Tutkimuksen keskustelulle alttein osa on kuitenkin niiden yhteiskunnallisten taustatekijöiden analyysi, jotka ovat johtaneet presidentin itsenäistä asemaa korostaneeseen tulkintaan ja käytäntöön. Erityisesti tämä koskee toisen maailmansodan jälkeisen ajanjakson erittelyä. Tulopoliittisen hallitsemistavan rakenteellisten piirteiden sivuuttamisen ohella varsinkin Jyrängin tulkinta nykyisen ulkopoliittisen linjamme muotoutumisesta ja vakiintumisesta herättää eräitä vastaväitteitä. Niinpä käsitys, jonka mukaan ulkopolitiikka olisi todella oikeistorealismiksi kutsutun ajatustavan mukaisesti pystytty kohottamaan poliittisen ja ideologisen taistelun yläpuolella olevaksi alueeksi, tuskin pitää paikkaansa; ulkopoliittisesta linjasta on käyty ja käydään jatkuvaa kamppailua.

AINEISTO SUOMEN TALOUSPOLITIIKASTA

Mikä merkitys Jyrängin ulkopolitiikkaa koskeviin käsityksiin esitettävillä vastaväitteillä on esimerkiksi valtiosääntöuudistuksen kannalta, jääköön tässä yhteydessä arvioimatta; tasavallan presidentin ulkopoliittisia valtuuksia koskevaa inttämistä on tuskin syytä virittää uudelleen.

Kaarlo Tuori

PEKKA KOSONEN — TIMO KOSTE — JUKKA PEKKARINEN — JOHAN WILLNER: Keynesiläisyys ja Suomen talouspolitiikka. Tutkijaliiton julkaisusarja 8, Helsinki 1978.

John Maynard Keynes huomautti Yleisessä teoriassaan, että ns. käytännön miehet, jotka sanoissaan mielellään halveksivat teoriaa, ovat tosiasiassa jonkun, useimmiten jo ammoin kuolleen, ajattelijan vankeja. Tavoitteiden ja keinojen välisiä suhteita koskettavien käsitysten välttämättömyys, jonka olemassaolo ei riipu tiedostamisestaan, käy eritoten ilmi pyrittäessä järjestelmällisesti vaikuttamaan niin monimutkaiseen kohteeseen kuin kehittynyt kapitalistinen talouskin on.

Käsitys valtion kapitalistiseen talouteen puuttumisen keynesiläisistä perusteista on tuttu. Samoin on tunnettua se, kuinka nykyinen lama, joka ei ole tuntunut sopivan tuon teoriarakennelman puitteisiin, on johtanut pakoon keynesiläisyydestä ilman, että olisi syntynyt vaihtoehtoista teoriaa. Tämä kaikkihan on keskeinen osa paljon hoetusta kansantaloustieteen kriisistä.

Kaavamaisesti esitettynä taloustieteen ja -politiikan suhde kehittyneissä kapitalistisissa yhteiskunnissa näyttää selvältä. Tosiasiassa ongelmiston kysymykset ovat vaikeita ja hankalasti tutkittavia. Riittävää analyysia niistä ei olekaan olemassa: käsityksemme eivät aina ole vankasti perusteltuja.

Aivan erityisesti tämä koskee suomalaista kehitystä. Alan tutkimus on ollut viriämässä vasta viime vuosina, nykyisten pulmien pakottamana. Tutkijaliiton viime vuoden syksyllä järjestämä seminaari "Keynesiläisyys ja Suomen talouspolitiikka" kokosi runsaasti sekä liiton jäseniä että muita kiinnostuneita yhteiskuntatieteilijöitä ja oli eittämätön välitilinpäätös käsitystemme kehittymisestä. Alustukset on nyt julkaistu 72-sivuisena kirjasena, jonka sisältö ei ole vuodessa vanhentunut.

Seminaarin yhtenä tarkoituksena oli "keynesiläisten" ja "marxilaisten" käsitysten saattaminen samalle areenalle. On mielenkiintoista havaita, kuinka pitkälle samansuuntainen käsitys on erilaisista lähtökohdista etenevillä tutkijoilla ainakin silloin, kun on kyse menneen selittämisestä. Näyttää vallitsevan yksimielisyys, että keynesiläisyyden varsin heikko ote talouspoliitikoistamme johtuu siitä, että maan keskeiset taloudelliset ongelmat — kasvu, rakennemuutos, kansainväliset suhteet — ovat olleet varsin kaukana alkuperäisestä Keynesin teorian suhdanneongelmistosta. Samaten näytetään olevan sitä mieltä, että välttämätön vaikkeikaan ehkä riittävä ehto viime vuosien työttömyyden helpottamiselle olisi ollut paluu Keynesiin, kokonaiskysynnän lisääminen.

Jukka Pekkarisen — jota voidaan pitää johtavana keynesiläisyyden tutkijana maassamme — aiheena on keynesiläisyyden kriisi. Esitelmän, jonka yksi versio on aikaisemmin julkaistu tässä lehdessä, pääteesit ovat seuraavat. Keynesiläisyys ei alun perinkään ollut yleinen teoria kapitalistisen talouden kehityksestä. Siihen sisältyy tämänsuuntaisia ituja, mutta ne on jätetty kehittelemättä. Päinvastoin: teoria on Keynesistä rappeutunut. Sen nykyinen kriisi on seuraus "kokonaisuutta tiedostamattomista osittaismanipuloinneista", kapitalistisen talouden sörkkimisestä. Tämä ei kuitenkaan merkitse, etteikö perikeynesiläisiä ajatuksia voitaisi edelleen käyttää menestyksellisesti työttömyyden lievittämiseen.

Korostaessaan Keynesin teorian osittaisluonnetta Pekkarinen on halukas lopettamaan puheen keynesiläisestä taloustieteestä "kiistämättä kuitenkaan t i e t t y j e n konkreettisten kysymyksenasettelujen merkitystä". Teoreettinen ke-